

povezave in sinteze so slejkoprej le meščansko sociološki, kvečjemu družbenopolitični, potemtakem pa veren odsev pretežnega dela slovenskega literarno zgodovinskega pisanja, ki še čaka marksističnega prevrednotenja.

Ne znam si pojasniti avtoričinega vztrajanja pri nekakšnem na glavo postavljenem zvrščanju snovi znotraj posameznih kompleksov po obrazcu: naši avtorji — jugoslovanski — svetovni. Zadeva je v opreki z logičnostjo literarnega toka, struje, smeri. Pa tudi sicer ne vidim pametnega razloga zanjo.

V nadrobnosti bi se tu ne spuščal. Opozoril bi le na eno napako, ker se je ob sicer posrečeno predstavljenem Prešernu pojavila že drugič: dan Prešernove smrti je kot slovenski kulturni praznik razglasilo predsedstvo SNOS z odlokom dne 1. februarja 1945 in ne že štirinštiridesetega.

Za zaključek: Učbeniki Vere Gregorač (pouk o književnosti) so resnično pomembna pridobitev v pedagoškem prevajanju stroke za potrebe učnovzgojne prakse. Naslednjo stopnjo v razvoju pa bo mogoče doseči le s temeljito spremembo učnih načrtov in s snovanjem didaktičnih komplektov (učbeniki, priročniki za učitelje, delovni zvezki) za razvejan sistem usmerjenega izobraževanja. Zato pa bo potrebno skupinsko delo, posameznik tega ne zmore več.

Silvo Fatur
Zavod za šolstvo v Kopru

Slovenski jezik in literatura v slovaških učbenikih

Vižozlav Hečko: *SLOVENSKO BERILO. UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE, Bratislava 1972, 73 str.*

Vižozlav Hečko: *ZÁKLADY SLOVINSKEJ GRAMATIKY. UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE, Bratislava 1978, 123 str.*

Leta 1972 preminuli bratislavski slovenist Vižozlav Hečko se je v kulturnih stikih med Slovenci in Slovaki zapisal predvsem kot prevajalec slovenske književnosti. V svojem plodnem obdobju (1957—1969) je presadil v slovaški jezik precejšnje število naših proznih, dramskih in pesemskih besedil (tudi Franceta Prešerna), ki jih dovolj podrobno beleži revija *Le livre slovène*

1971. Prevajalsko delo Vižozlava Hečka (kakor tudi drugih prevajalcev) bo potrebno v prihodnje temeljiteje osvetliti v širših interdisciplinarnih izhodiščih, kot jih pojmuje v današnjem času že definirana teorija umetniškega prevoda. V pričujočem prispevku želimo predstaviti le Hečkove učbenike, in sicer v letu 1972 izšlo *Slovensko berilo* ter skripta »*Osnove slovenske gramatike*«, ki jih je lani, šest let po avtorjevi smrti, izdala bratislavška univerza. Vižozlav Hečko je namreč vodil skoraj deset let kot honorarni predavatelj lektorat slovenskega jezika na filozofski fakulteti v Bratislavi.

Oba učbenika sta namenjena slušateljem slavistike in imata vzgojno izobraževalne cilje: na eni strani naj bi študij slovenskega jezika dopolnil problematiko primerjalnega slovenskega jezikoslovja in vodil seveda h globljemu poznavanju materinskega jezika, na drugi strani pa znanje slovenskega jezika omogoča stik s kulturno dediščino Slovencev ter z literarno in kulturno sedanostjo republike Slovenije. Visokošolska skripta z naslovom »*Slovensko berilo*« vsebujejo 41 besedil z ustreznimi slovarčki, v katerih prevedene besede sledijo zaporedju teksta, na koncu knjige pa je že omenjeno besedišče razvrščeno po abecednem redu, kar je vsekakor v prid uporabnosti slovenske čitanke. H kriterijem, ki so odločali o izboru, gre šteti predvsem sporočilnost teksta: ob prevajanju naj bi študenti zvedeli kaj o naši deželi (iz knjige Slovenija in njeni kraji), o Ljubljani (iz učbenika Franca Jakopina), o slovenskem knjižnem jeziku (iz knjige Janka Jurančiča Južnoslovanski jeziki), o znamenitem Slovcu Franu Miklošiču (iz Zgodovine slovenske književnosti Stanka Janeža) itn. Poleg teh poljudnoznansvenih proznih odlomkov je avtor uvrstil v berilo nekatera besedila slovenskega leposlovja, med katerimi prevladujejo klasiki 19. stoletja (Prešeren, Levstik, Jenko, Gregročič). Povsem razumljiva je uvrstitev tistih leposlovnih tekstov, kjer so slovenski pesniki zapeli o Slovakah in njihovi narodnostni problematiki, npr.: Prešernov epigram *Bahači četvero bolj množnih Slavę rodov*, Aškerčeva pesem *Brat Slovak* in subjektivno uglasena *Slovaška* Josipa Murna — Alesandrova. Ne moremo mimo vtisa, da želi učbenik prikazati humoristično ubrane teme slovenskega ljudskega izročila (*Micka Kovačeva*) in umetne književnosti (teksti Frana Milčinskega in Zarka Petana), ki nekako budijo bralčevo zanimanje za našo

besedno umetnost. Če pravilno sklepamo, je iz pravkar omenjenega hotenja avtor zavestno prezrl vrhunška imena slovenske literature — Ivana Cankarja, Srečka Kosovela idr. Poleg takšnega ali drugačnega avtorjevega osebnega odnosa do nekaterih slovenskih književnikov (Anton Ingolič, Katja Špur) so o izboru tekstov odločala verjetno tudi didaktična merila: v učbeniku je najti kratka, parataktično nizana in ritmizirana pesemska besedila, katerih pomenski ustroj je nazoren, pesniški izraz pa enoznačen, s tanjšo plastjo metaforike. Tudi za odlomke v prozi je značilna preseñetljiva kratkost, ki želi učbeniku dati vtis lahkotnosti in prikupnosti, za začetnike nikakor ne nezanemarljivi sestavini. Tekste v tovrstnih priročnikih bi kazalo opremiti s posebnim komentarjem, kjer bi bili ustrezno pojasnjeni podatki v zvezi s tekstem, slovenske realije, frazeološke zveze in vsekakor glasovna, pravopisna in stilna podoba besedišča. Avtor je v slovarčkih pod teksti (ki jih je neuzualno naslovil *Besedice*) nekaj informacij že podal, v celoti pa je pozabil na stilno označevanje. Kakorkoli že zaznamovanim besedam ni poiskal neutralnih slovenskih dvojnic (izredno redko je pripisal kvalifikator *dialekt.*, npr. na strani 68), temveč je besede prevajal kar s stilno nezaznamovanimi slovaškimi ustrezniki — npr.: *gorénji, -a, -e — horný, brój, -a — počet, číslo, pámetovati rozpamätat' sa*. Besed tudi ni postavil v obliko, ki jo predpisuje sodobna pravopisna norma slovenskega knjižnega jezika (prim. glagole iz Prešernovega *Pevca — vbežati, oduzeti — v slovarču na strani 11 in v abecednem slovarju!*). Ker so teksti akcentuirani, bi bilo naravnost idealno, če bi se učbenik popolnoma izognil napakam. Pogosto je nepravilne akcente zakrivil kar tiskarski škrt (na strani 6 si v neposredni bližini sledita dve naglasni obliki besede *čelo, čélo* in pravilno naglašena *čélo*). Včasih se tiskarski škrt pojavi prav na zelo neustreznih mestih, npr. odvečni *in* v drugem verzu Prešernovega mota ali pa v slovarčku pod tekstom *O brižinskih spomenikih*, kjer najdemo prevod *slovenščina, -e — slovenčina* in ne *slovinčina*). V zvezi z akcentuacijo bi omenili avtorjevo nedoslednost v označevanju kvantitetnih plemen naglašenega samoglasnika, npr. *krùh, krúha*. Pri kategoriji pridevnikov in deležnikov pa je ta pojav povsem spregledan — enako tudi premični naglasni tip. (Prim. neustrezno naglašene besede na strani 24 in 25 — *krùh, -a, omóžen, -a, -o, gòl, -a, -o, dêbel, -a, -o.*)

Pri naštevanju pomanjkljivosti se seveda postavlja vprašanje avtorjeve strokovne usmerjenosti, ki jo kliče v ospredje današnji zahtevani čas. Vprašanje se posebej izostrí ob Hečkovem učbeniku »Osnove slovenske gramatike«. Pri tem se zavedamo za avtorja neljubih okoliščin, da se njegovo delo ocenjuje nekaj let po njegovi smrti in da bi se Hečkova slovnica z letnico 1978 (ob hitrem zastarevanju priročniške literature!) nikakor ne smela sprejemati kot adekvatna informacija o sedanjem stanju v slovenskem jezikoslovju. (Zanemarimo možnost, da bi avtor za objavo utegnil tekst tudi predelati.) Če k temu dodamo specifične slovenske razmere, ko prav zadnja leta skušamo ujeti zamujeno (izhajanje slovarja slovenskega knjižnega jezika in etimološkega slovarja, izid slovenske slovnice in učbenika za tujce), so naši kritični pomisleki upravičeni.

V Hečkovi slovnici se gramatični ustroj slovenskega jezika sooča z zelo bliskim slovaškim jezikom in slovaškimi narečji. Kontrastivna metoda se na nekaterih mestih podaljša v širše primerjalno, ko avtor pri razlagi posameznih pojavov slovenske slovnice zgolj ilustrativno navaja češčino (končnica *-em* v instr. sg. masc.), srbohrvaščino (končnica *-á* v gen. pl.), poljščino (zložena oblika futura), francoščino (fonološka opozicija *é — ê*) in nemščino (pri nedoločni obliki pridevnika). Uvodu je slovenščina osvetljena s historično-primerjalnega vidika: navajanje glasovnih sprememb in morfoloških potez naj bi slaviščno usmerjenega slovaka napotilo v hitro prepoznavanje gramatičnih oblik sodobne slovenščine. Historični vidik je prisoten tudi v poglavjih, kjer se opisuje oblikoslovje sodobnega slovenskega jezika. Tu nam je napisati prvi očitek: v Hečkovi gramatiki *nista ustrezno razmejeni sinhronija in diahronija slovenskega jezika oziroma ne dovolj prisoten vidik, ki ga praška lingvistika imenuje dinamika (razvojnost, gibanje) jezikovnega sistema*. Na redkih mestih je avtor gramatične dublete označil kot zastarele (Prim. futur pomožnega glagola *bodem* na str. 88!). V paradigmi slovnicih oblik na str. 8 *jedti — jésti — jedó »jest«* se brez kakršnikoli označitev navaja tudi **gredti — gresti — gredó »ist«*. Avtor na vsak način pozna supletivno trojico oblik *grem — iti — šel* (Glej stran 86!), vendar nedoločnik *gresti*, ki ga je diahronija slovenskega jezika izvgla, ne

vrednoti kot narečno obliko.¹ K pomanjkljivostim te vrste bi šteli primere z vseh ravnin jezikovnega ustroja (*po vodó, krásán, óča, volcjé, čigáver, globóčji, méčji, gláje* itn.). Metoda konfrontacije naj bi načeloma izhajala iz strukturne samobitnosti obeh jezikov, kakršenkoli odklon od tega kaže na nepoznavanje zakonitosti in uzusa enega ali drugega jezika. (Prim. na strani 91 v slovenščino prevedeno obliko slovaškega predpreteklika »*bol som býval*« v »*sem bil bil*« — v obliko, ki je v slovenskem jeziku sploh ni.)

Druga značilnost Hečkove gramatike, ki jo gre kritično ocenjevati, ima globlje vzroke. *Anahronistična odmevnost* njegove slovnice bi bila nekoliko manjša, če bi izšla brž po nastanku oziroma bi tega prizvoka ne bilo, če bi si avtor zadal višje strokovne in teoretične ambicije, ki bi prerasle znanstveno neobdelanost slovenskega knjižnega jezika. V. Hečko izhaja iz teoretičnih osnov slovaške gramatike (E. Pauliny, J. Ružička, J. Štolc) in v tej luči spremlja tudi nekatere nejasnosti v opredelitvah gramatičnih pojavov našega jezika. Sklicuje se na slovensko slovnico treh avtorjev (Bajec, Kolarič, Rupel) in na avtorje J. Jurančiča, J. Skrbinska ter (v obrobni primerih) na J. Toporišiča. Pri interpretaciji slovnicih oblik slovenskega jezika mu je glavni vir slovenska slovnica treh avtorjev (navajanje *železnega naklona, srednjega načina, pomanjkljiv fonološki opis fonema v in njegovih alofonov, zastarela gramatična terminologija*) in je pri tem prezrl učbenike J. Toporišiča, ki so izhajali v šestdesetih letih in so na našete pojave gledali drugače. Jedro Hečkovega polemično kritičnega odnosa velja vsekakor besednovrstnim vprašanjem. Pri podajanju besednih vrst slovenskega jezika je Hečko le deloma sledil razporeditvi v slovaški gramatiki (npr. *interpretacija zaimkov, nedoločnih števnikov*), saj pod naslovom *Prislov* ponovno omenja *količinske in miselne prislove* (= členke), kot jih razlaga slovenska slovnica treh avtorjev. Posebej se V. Hečko ustavlja ob dvojici slovenskih zaimkov *kdó, káj, kák(šen)* — *nekdó, nekáj nekákšen* in skuša pojasniti razlike med njimi na skladensko poudarni ravnini. Zaimski besedni vrsti so jezikoslovne raziskave šele v tem desetletju posvetile posebno pozornost.² V Toporišičevi razpredelnici pridevniških zaimkov so omenjene dvojice zaimkov v razredih *poljubnostnih* (*kák(šen)*, *kateri*, *čigav*, *koli*) in *nedoločnih* (*nekakšen*, *nekateri*, *neki*, *nekoga*, *nekoliko*) zaimkov. Razlike med

navedenima skupinama slovenskih zaimkov so v *različnih aspektih denotacije*³, t. j. v vrsti poimenovalnega odnosa do predmetnosti (njej nasprotna relacija je designacija). Prav tako bo kot denotatorje treba raziskati skupino slovenskih pridevnikov z določno in nedoločno obliko, kajti problem nedoločnih (kratkih) oblik pridevniških besed s končnico -ø in določnih (dolgih) s končnico -i v moškem spolu ednine se kaže tudi v Hečkovi kontrastivni gramatiki (str. 55) in ga je kot nejasnega v slovenskem jeziku nakazal na lanskem seminarju slovenskega jezika, literature in kulture J. Toporišič.⁴

V naši oceni ni mogoče obravnavati vseh spornih mest v Hečkovem učbeniku (v akcentološkem pogledu je zamolčano tonemsko naglaševanje, v poglavjih o besedotvornih morfemih je neumestno navajanje sestavljenih predpon pri glagolih — *preob-, prena-, poraz-*; površna je pomenska klasifikacija veznikov itn.). Učbenik ne zajema sintaktične ravnine slovenskega jezika, prikazan pa je v prevedenih slovnicih primerih vsaj v malem pomenski plan slovenščine (glej nekaj napačnih prevodov na str. 75 — precéj »mnoho«, dokáj »mnoho«, práv »velmi«, kár »velmi«).

Če odštejemo vse očitane slabosti, ima gramatika vendarle objektivno vrednost: bogata paradigmatika slovnicih oblik slovenskega jezika bo Slovakom, ki jih zanima naš jezik, vseeno dobrodošla. Skupaj z učbenikom Slovensko berilo bo kakorkoli vznemirila zanimanje za slovenski jezik in literaturo. Nemara bosta oba učbenika vzpodbudila tudi Slovence, da bolj odprejo vrata slovaški kulturi.

Albinca Lipovec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Iz zbirke Otroci in knjiga

Martina Šircelj: *O knjigah in knjižnicah za mladino. Mladinska knjiga, Ljubljana 1977. 119 str. (Otroci in knjiga 7.)*

V knjigi Martine Širceljeve je zbranih enajst prispevkov, ki so nastali ob različnih

¹ F. Bezlaj, Etimološki slovar slovenskega jezika, I, A—J, Ljubljana 1977, str. 175.

² Jože Toporišič, Slovenske zaimske besede, JIS, leto 1974/75, št. 5, str. 117—119.

³ Zdeněk Hlavsa, Denotace objektu a její prostředky v současné češtině, Academia, Praha 1975.

⁴ Jože Toporišič, Imenska določnost v slovenskem knjižnem jeziku, Slavistična revija, leto 1978, št. 3, str. 287—303.